

Odön von Horwath
Opowieści
Lasku Wiedeńskiego

ARCHIWUM

Państwowego Teatru Dolnośląskiego

w Jeleniej Górze

TEATR IM. GYPRIANA NORWIDA

Nr.: 387

W JELENIEJ GÓRZE

Odön von Horváth

Kronika życia i twórczości Ödöna von Horvátha

1901

Urodzony (9.XII) w Susak, syn Edmunda Józefa. Ojciec był dyplomatą.

1902

Rodzina Horvátha przenosi się do Belgradu.

1903

Państwo Horváth wyjeżdżają do Budapesztu a w 1909 r. do Monachium. Ödön zostaje w Rakoczianu, gdzie pobiera nauki w Internacie Biskupim.

1914

Uczęszcza do gimnazjum w Monachium.

1919

Uczęszcza do gimnazjum realnego w Wiedniu. Zdaje maturę i rozpoczyna studia na wydziale filozoficzno-germanistycznym.

1920

Powstaje pierwszy utwór — libretto pantomimy pt. „Księga tańców”. Wydaje ją Schahin Verlag. Horváth wykupuje cały nakład (5.000 egz.) i niszczy go.

1923

Ödön von Horváth rozpoczyna pracę literacką. Jest surowym krytykiem własnych dzieł i wiele z nich niszczy. W tym czasie najprawdopodobniej powstaje sztuka pt. „Morderstwo na ulicy Murzynów”

1924

Horváth postanawia zamieszkać w Berlinie.

1926

„Księga tańców” zostaje wystawiona w Teatrze w Osnabrück. Pisce sztukę „Revolte auf Cote 3018”. W 1927 r. zmienia jej tytuł na „Kolej górską”. Sztukę wystawia teatr w Hamburgu.

1930

Pisce krotkwilę „Dookoła Kongresu” i pierwszą powieść pt. „Wieczny mieszczuch” (ew. „Nieśmiertelny mieszczuch”). Powstaje „Włoska noc” i „Opowieści Lasku Wiedeńskiego”.

1931

W Murnau pisze sztukę teatralną pt. „Kazimierz i Karolina”. Premiera i ogromny sukces „Opowieści Lasku Wiedeńskiego” w Berlinie.

1933

Horváth wraca do Budapesztu. Pisce krotkwilę „Tam i z powrotem”. 27.XII w Wiedniu zawiera związek małżeński ze śpiewaczką Marią Elsner.

1934

Rozwodzi się z Marią Elsner. Wraca do Berlina, nawiązuje kontakty z przemysłem filmowym i pisze dialogi do filmów.

1935

Na zamówienie wydawnictwa Max-Pfeffer pisze w Wiedniu komedię pt. „Głową muru nie przebijesz”. W tym czasie powstają również komedie: „Don Juan wraca z wojny”, „Rozwód Figara”, „Wieś bez mężczyzn”. „Sąd ostateczny”, „Pompeja”.

1937

Prapremiera sztuki „Rozwód Figara” w Pradze. Wydawnictwo Allert de Lange w Amsterdamie drukuje powieść pt. „Młodzież bez Boga”. Jest to wielki sukces wydawniczy Horvátha.

1938

Powrót do Wiednia. 13 marca Horváth opuszcza Wiedeń i wyjeżdża na Węgry. W tym czasie dużo podróżuje — do Paryża, Pragi, Zurychu, Brukseli. 1 czerwca ginie w Paryżu przywalony spadającym drzewem.

TEATR IM. CYPRIANA NORWIDA
w Jeleniej Górze

ODZNACZONY KRZYŻEM KOMANDORSKIM
Z GWIAZDĄ ORDERU ODRODZENIA POLSKI

Dyrektor — ALINA OBIDNIAK

Z-ca dyrektora — MIROSLAW SIENKIEWICZ

Kierownik literacki — JANUSZ DEGLER

Ödön von Horváth
Opowieści Lasku
Wiedeńskiego

Przekład — BARBARA SWINARSKA

Reżyseria — WŁODZIMIERZ NURKOWSKI

Scenografia — ANNA SEKUŁA

Kierownictwo muzyczne — BOGDAN DOMINIK

Choreografia — JERZY GRACZYK

Asystent choreografa — BOGDAN KUCZKOWSKI

Asystent reżysera — JERZY SENATOR

W spektaklu wykorzystano muzykę J. Straussa
oraz fragmenty „Niemieckiego Requiem” J. Brahmsa

PREMIERA MAJ 1981 ROK, XXXVI SEZON 1980/81
(ósmą premierą sezonu)

O S O B Y w kolejności pojawiania się:

Grajek	— Zdzisław SOBOCIŃSKI
Sprzedawca	— Jan BOGUSZ
Oskar	— Jerzy SENATOR
Hawliczek	— Tomasz RADECKI
Rotmistrz	— Ryszard WOJNAROWSKI
Waleria	— Ewa MILDE (gościnnie)
Szanowna Pani	— Marta ŁĄCKA
Marianna	— Grażyna WÓJCIK
Zauberkönig	— Bogusław KOZAK
Alfred	— Bogdan KUCZKOWSKI
Erich	— Andrzej JURCZYŃSKI
Ciotka I	— Krystyna PARASZKIEWICZ
Ciotka II	— Zofia BAJNO
Krewni	— Zbigniew BRYCZKOWSKI oraz Zdzisław SOBOCIŃSKI
Baronowa	— Zuzanna ŁOZIŃSKA
Matka	— Henryka DYGDALOWICZ
Babka	— Zuzanna ŁOZIŃSKA
Emma	— Renata WILKOWSKA
Spowiednik	— Andrzej KEMPA
Mister	— Jan BOGUSZ
Konferansjer	— Zbigniew BRYCZKOWSKI
Zespół kabaretu	— Bogdan KUCZKOWSKI — Jerzy SENATOR oraz Stanisław CICHOCKI Zdzisław SOBOCIŃSKI Maciej TOMASZEWSKI
Goście	— Henryka DYGDALOWICZ Zofia BAJNO Marta ŁĄCKA Renata WILKOWSKA Edward KALISZ Tomasz KARASIŃSKI Andrzej KEMPA Tomasz RADECKI oraz Lidia GRANDYS Marek URBAŃSKI
Kelner	— Krystyna PARASZKIEWICZ
Sprzedawczyni masek	
Oraz statyści.	

Spektakl z przerwą

Inspicjent
WŁADYSŁAW SAWKO

Kierownik techniczny
HELIODOR JANKOWSKI

Kierownik sceny
MIECZYSLAW KULCZYK

Kierownik sceny
KAZIMIERZ GRYGOROWICZ

Rekwizytor
STANISŁAW NOWOSIELSKI

Światło
JERZY OFMAŃSKI

Akustyk
MIROSLAW KOBUS

Kierownicy pracowni

krawieckiej
JANINA SMERCZYŃSKA

perukarskiej
GENOWEFA BIEL

stolarskiej
ZDZISŁAW OGÓREK

malarskiej
HENRYK OLESZKIEWICZ

tapicerskiej
ANDRZEJ MICHAŁSKI

akustycznej
ANDRZEJ SOBOLEWSKI

elektrotechnicznej
WALERIAN STOLARCZYK

szewskiej
ALEKSANDER DRAL

Sufler
GRAŻYNA KOZŁOWSKA

Barbara SWINARSKA

Ödön von Horváth — „Opowieści Lasku Wiedeńskiego”

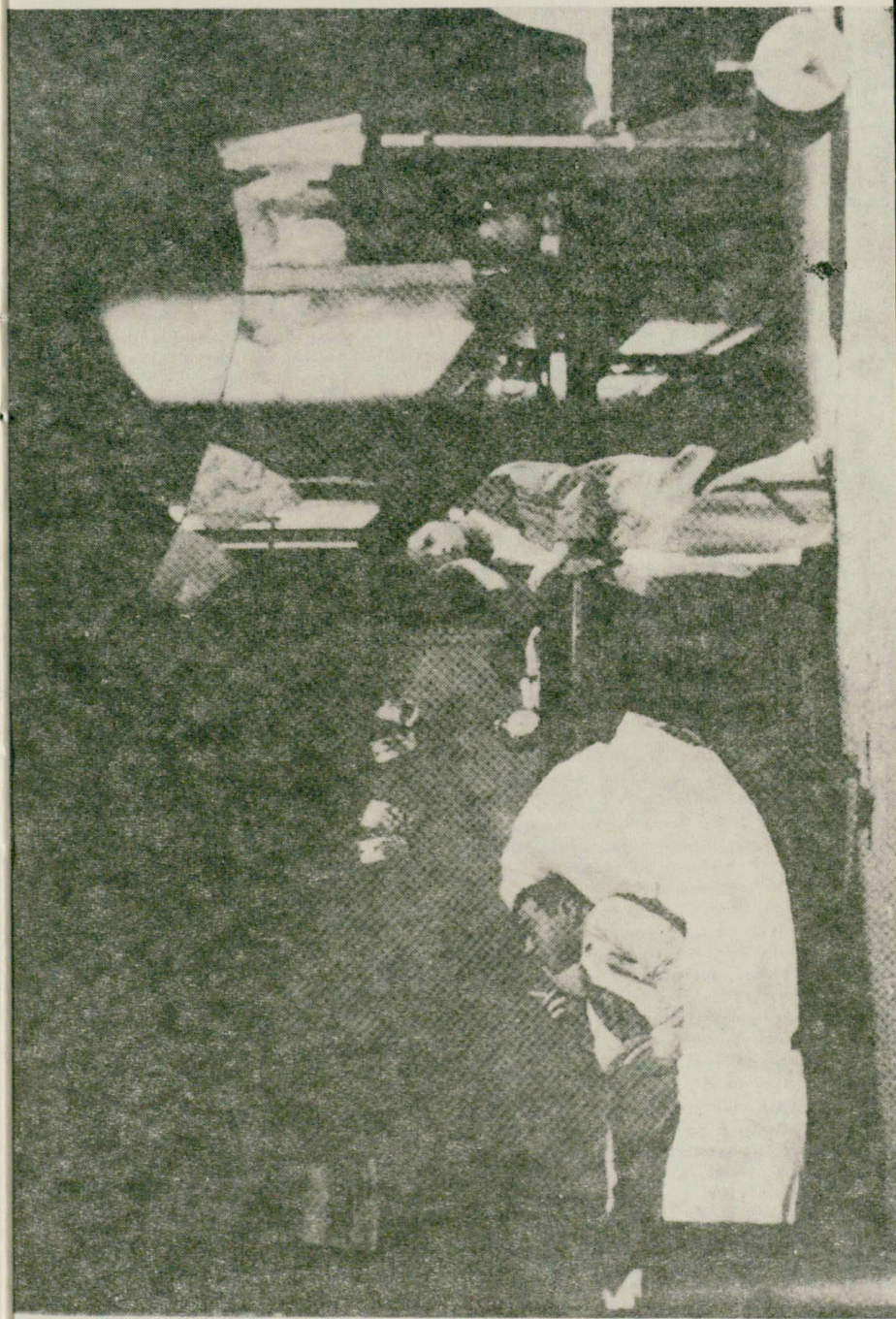
Horváth: „Są dwie rzeczy, przeciw którym piszę. To kłamstwo i głupota. I dwie, w imieniu których występuję. To rozum i lojalność”.

Koniec lat dwudziestych w Austrii obfituje w burzliwe wydarzenia polityczne, gospodarcze i społeczne: rozrachunki pomiędzy zbrojnymi oddziałami partii socjalistycznej (Schutzbundem) a Heimwehrą — zbrojnymi formacjami prawicy, doprowadzają do rozruchów we Wiedniu w 1927 r. Zostaje podpalony Pałac Sprawiedliwości i w walkach z policją ponosi śmierć 90 osób. Rośnie znaczenie Heimwehry powiązanej z faszyzmem włoskim. Rząd Austrii zmienia się co parę miesięcy. W r. 1929 dokonano zmiany konstytucji, która wzmacnia władzę prezydenta. Również I Austrię ogarnia światowy kryzys roku 1929. W 1931 upada wiele banków austriackich, w tym największy bank Rotszylda, powodując bankructwo klientów banku, zarówno drobnych ciułaczy jak i klientów z wysokich sfer burżuazyjnych. Tę sytuację gospodarczą wykorzystują ugrupowania faszystowskie — Heimwehra dokonuje w Styrii w 1931 r. zamachu stanu. Pucz nie udaje się dzięki zdecydowanej postawie socjalistów, jednakże sąd przysięgłych uwalniając spiskowców udowadnia niejako, że sympatie dla faszyzmu w sferach mieszczańskich przybierają na sile.

Lata dwudzieste w sąsiednich Niemczech to powstawanie i ugruntowywanie się ideologii nacjonalno-socjalistycznej. W 1921 roku powstaje NSDAP (Narodowo-Socjalistyczna Niemiecka Partia Robotnicza), a przewodniczącym jej zostaje Adolf Hitler. W 1923 powstaje SA (Oddziały Szturmowe) i na ich czele staje Herman Göring.

W 1925 Hitler formuje jako swą osobistą ochronę Führera — oddziały SS; ich dowódcą w 1929 roku zostaje Heinrich Himmler. W 1925 ukazuje się dzieło Hitlera „Mein Kampf”, credo doktryny narodowo-socjalistycznej, afirmującej bezwzględny imperializm, rasizm nawiązujący do zdobycia dla Niemców przestrzeni życiowej, czyli do ekspansji terytorialnej. Hitler w „Mein Kampf” mówi: „Dzisiaj jest nas 80 milionów Niemców w Europie. Dopiero wtedy uzna się za słuszną politykę zewnętrzną, jeżeli po stu latach żyć będzie na tym obszarze 250 milionów Niemców”. Równocześnie z teoretycznymi pismami Hitlera natępuje szybka odbudowa sił zbrojnych Rzeszy. Pod koniec lat dwudziestych pracuje pełną parą kilkanaście wielkich fabryk zbrojeniowych produkujących samoloty, czołgi, krążowniki, działa artyleryjskie, mimo iż postanowienia traktatu wersalskiego tego zabraniają. Inwestuje się również w potencjał ludzki — pod płaszczykiem różnych związków strzeleckich, kombatanckich, stowarzyszeń gimnastycznych, a nawet śpiewających powstają organizacje paramilitarne o wojskowej hierarchii i dyscyplinie zdolne bardzo szybko zamienić się w regularną armię. Partię Hitlera popiera zarówno militarizm jak i kapitalizm niemiecki. W listopadzie 1932 potentanci niemieckiego przemysłu wystosowują do prezydenta Hindenburga list, w którym wyrażają zadowolenie z projektu mianowania kanclerzem Rzeszy Hitlera i postulują, że konieczne jest utworzenie silnego rządu niezależnego od parlamentu.

Sztuka „Opowieści Lasku Wiedeńskiego”, która ma motto: „Nic tak nie daje poczucia nieskończoności jak głupota”, dzieje się „w naszych czasach, w Wiedniu,

w wiedeńskim lasku i w dolinie Wachau" — a zatem, pod koniec trudnych lat dwudziestych. Rodzaj sztuki określa autor przymiotnikiem „ludowa” (Volksstück) i sam mówi o tym: „Pojęcie to w dotychczasowej współczesnej dramaturgii nie było używane (...) Jeśli się chce kontynuować dziś tradycję ludowego utworu scenicznego, to trzeba oczywiście wprowadzić na scenę dzisiejszy lud, a zatem drobnomieszczan i proletariuszy. Być może ktoś powie, że odwieczne problemy zawarte w starej poczciwej sztuce ludowej również i dziś są w stanie nas poruszyć. Być może, ale inaczej. Są pewne ogólnoludzkie problemy, które poruszały naszych dziadków do tego stopnia, że płakali, a nas dzisiaj śmieją i odwrotnie”.

Horváth nazywa swoje sztuki „ludowymi”, ale tzw. sprawiedliwość nigdy w nich nie triumfuje i nie kończą się szczęśliwie, tak jak dawne sztuki ludowe, i jak by tego sobie życzył mieszczański widz, aby uspokoić własne sumienie i aby opuścić teatr z przekonaniem, że świat jest przyjemny, a ludzie — sympatyczni. Marianna w „Opowieściach Lasku Wiedeńskiego” znajduje w końcu męża i oparcie materialne, ale tylko ograniczony widz uzna to zakończenie za happy end. W „Opowieściach” podobnie jak w szekspirowskiej smutnej komedii „Wszystko dobre, co się dobrze kończy” dopiero po opadnięciu kurtyny zaczyna się prawdziwy dramat bohaterów sztuki.

Zakończenia prawie wszystkich sztuk Horvátha zawierają zarodek nowych problemów. Autor chciał w ten sposób pobudzić widza do myślenia nie tylko nad dalszym losem postaci scenicznych, ale także do refleksji nad samym sobą. Głównym tematem jego sztuk jest według definicji autora: „ciągła walka między jednostką a społeczeństwem, walka, która nie ma szans na zawarcie pokoju, a jednostka może mieć co najwyżej chwilę złudzenia, że nastąpiło „zawieszenie broni”. Zbiorowym bohaterem natomiast jest drobnomieszczactwo umierającej republiki weimarskiej — polityczne i społecznie ziemia niczyja — dlatego staje się ono łatwą zdobyczą dla nacjonalistycznych demagogów. Przyczyną główną jest tu niepewna sytuacja materialna, pogłębiona kryzysem światowym, ich konformizm i gotowość podporządkowania się każdemu silniejszemu — co pozwoliło nazistom tę łatwą do „urobienia” masę ludzką wykorzystać do swoich celów.

Horváth pokazuje w swoich utworach społeczne podłoże, na którym wyrósł ruch hitlerowski i udowadnia że drobnomieszczanin jest groźną, bezwzględną, wsteczną siłą społeczną.

W 1932 r. odbywa się prapremiera sztuki „Kazimierz i Karolina” w Lipsku i tydzień później w Berlinie. Obok „Opowieści” to najbardziej znacząca i najczęściej grana sztuka Horvátha. Jest to historia bezrobotnego szofera Kazimierza i urzędniczki Karoliny, ich miłości i ich rozstania. Temem tej fabuły jest monachijskie Święto Ludowe, wielki festyn obchodzony rok rocznie w październiku. Są to ostatnie sztuki Horvátha grane w Niemczech. W r. 1933 zdjęto z repertuaru sztukę „Wiara, nadzieja, miłość”, a w Murnau, w domu rodziców Horvátha, oddział SA dokonuje rewizji. Na stosach wnieconych przez faszystów, na których płonęły dzieła Marksa i Kauskiego, Henryka Manna i Ericha Kästnera, Zygmunta Freuda, Tucholskiego i Osietzkiego, spalono również manuskrypty teatralne Horvátha.

W latach sześćdziesiątych rozpoczyna się prawdziwy renesans jego twórczości scenicznej. Szczytowy punkt przypada na rok 1971. Powstają 23 inscenizacje w teatrach niemieckich, 3 w austriackich, 2 w Szwajcarii i 11 za granicą. „Opowieści Lasku Wiedeńskiego” przetłumaczono na: polski, rosyjski, czeski, słowacki, rumuński, węgierski, szwedzki, angielski, włoski. Wielkim sukcesem „Opowieści” była inscenizacja Maximiliana Schella w londyńskim National Theatre w roku 1977. W Polsce grane były „Opowieści” w Łodzi, w Teatrze Nowym, w reżyserii Jerzego Zegalskiego w sezonie 1970/71. W Poznaniu w Teatrze Polskim, w reżyserii Jerzego Zegalskiego w sezonie 1973/74. Z innych sztuk Horvátha Teatr Polski w Poznaniu położył „Nieznajomą z Sekwany” w reżyserii Tadeusza Minca w sezonie 1973/74 oraz Teatr Ateneum „A miłość nigdy się nie kończy” (adaptacja sztuk „Kazimierz i Karolina” i „Włoska noc” — Janusza Warmińskiego) w reż. J. Warmińskiego w sezonie 1975/76. Telewizja Polska przedstawiła sztukę „Sąd ostateczny” w 1976 r. Na temat twórczości Horvátha napisało 32 dysertacje naukowe, w tym polska praca Doroły Cyron — Hawryluk z Uniwersytetu Wrocławskiego pt. „Współczesna problematyka w dramatach Odona von Horvátha”, w r. 1974.

W programie wykorzystano zdjęcia z prapremiery „Opowieści Lasku Wiedeńskiego”, która odbyła się w Berlinie 2 XI 1931 roku.

Redakcja i opracowanie programu

Urszula Prokop

Projekt okładki

Jan Cirut

CENA 15 ZŁ

Exemplarz bezpłatny